

КОГНІТИВНО-ОНОМАСІОЛОГІЧНА РЕКОНСТРУКЦІЯ МОТИВУ-ПРОТОТИПУ “БЕНКЕТ” В АНТИЧНІЙ ЕПІГРАМІ

Мар'яна Чемелюх

Старший викладач кафедри
загального і порівняльного мовознавства та новогрецької філології,
Київський національний лінгвістичний університет,
03680, м. Київ, вул. Велика Васильківська, 73, к. 512
e-mail: aries.marianne@gmail.com

ABSTRACT

The article deals with the cognitive-onomasiological reconstruction of the intertextual motif-prototype “Symposion” in ancient epigrams. The author investigates intertextual nominative units which represent this motif within the limits of the epigrammatical genre and out of it.

Key words: epigram, motif, symposion, intertextuality, cognitive onomasiology, nominative units.

У статті представлена когнітивно-ономасіологічна реконструкція інтертекстуального мотиву-прототипу “бенкет” в античній епіграмі. Автор визначає інтертекстуальні номінативні одиниці, що актуалізують і репрезентують цей мотив у рамках жанру епіграми та поза ним.

Ключові слова: епіграма, мотив, бенкет, інтертекстуальність, когнітивна ономасіологія, номінативні одиниці.

В статье представлена когнитивно-ономасиологическая реконструкция интертекстуального мотива-прототипа “пир” в античных эпитафиях. Автор определяет интертекстуальные номинативные единицы, которые актуализируют и репрезентируют этот мотив в рамках жанра эпитафии и вне его.

Ключевые слова: эпитафия, мотив, пир, интертекстуальность, когнитивная ономасиология, номинативные единицы.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Інтертекстуальність, яка наразі визначається дослідниками як невід’ємна властивість будь-якого тексту, в античній епіграмі має складну багаторівневу структуру. Одним із її проявів є інтертекстуальний мотив, який може об’єднувати довкола себе певну кількість зразків жанру, формуючи з них певну інтертекстуальну парадигму. Деякі мотиви в античній епіграмі стали основою для ґенези окремих субжанрів: так, мотив “смерть” сформував надгробні епіграми (епітафії), мотив “кохання” – еротичні, мотив “присвячення” – вотивні. Так само сталося і з мотивом “бенкет”, що є домінантним в епіграмах, які класифікуються як застільні. Ми називаємо такі жанроутворюючі мотиви мотивами-прототипами.

Субжанр застільної епіграми пов’язаний із розвитком застільної поезії і представлений найменшою кількістю текстів порівняно з іншими субжанрами, хоча існував уже на початку епохи еллінізму [4, 95]. Він відбиває зв’язок епіграм із традиціями бенкетів, які мали певний ритуал проведення. Цей мотив має місце не лише у власне застільних епіграмах, але і в еротичних, а також сатиричних епіграмах (з останніми він навіть об’єднується в одну, одинадцяту книгу Палатинської антології). Таким чином, до застільних епіграм належать здебільшого вірші з 11 книги Палатинської антології (найповніше зібрання грецьких епіграм), а саме 1, 3, 9 – 12, 14 – 16, 19 – 20, 25 – 35, 38 – 64, а також кілька вочевидь застільних віршів з п’ятої книги: 110, 181, 183, 185. Саме вони, а також застільні епіграми

Марка Валерія Марціала з його *Duodecim epigrammaton libri* (як взірць латинської епіграми) стали **матеріалом** нашого дослідження.

Метою даної розвідки є когнітивно-ономасіологічна реконструкція інтертекстуального мотиву-прототипу “бенкет” в античній епіграмі.

Об’єктом дослідження є інтертекстуальний мотив-прототип “бенкет” у давньогрецьких і латинських епіграмах. Його **предметом** є когнітивно-ономасіологічні особливості творення інтертекстуального мотиву-прототипу “бенкет” у текстах епіграм обох мов.

Теоретичним підґрунтям обраної методики реконструкції інтертекстуального мотиву в античній епіграмі є праці О.О. Селіванової, а саме “Когнітивна ономасіологія і текст” (розділ монографії “Когнітивна ономасіологія”) і “Концептуалізуюча функція ономасіологічної зв’язності в художньому тексті” [2; 3].

За останні роки найбільш ґрунтовними працями щодо традицій бенкету є дослідження М. Wecowski (наприклад, [13]) Зв’язок епіграми із застільною поезією, в основному, з позицій літературознавства досліджували R. Reitzenstein [8], G. Giangrande [6], E. Bowie [4]. Окремі корисні зауваги знаходимо у дослідженні М. Fantuzzi щодо еротичних епіграм [5]. Досліджень, присвячених когнітивно-ономасіологічним особливостям цього субжанру епіграм, наразі немає.

Ситуативний локус застільних епіграм – бенкет або *συμπόσιον* (інколи *δείπνον*), який має давнє коріння у грецькій культурі: дослідники знаходять свідчення існування цієї традиції вже в Гомера [12]. Доволі детальні описи бенкетів знаходимо у таких еллінських авторів як Афіней (твір *Δειπνοσοφισταί*), Платон (два діалоги Сократа, твір *Συμπόσιον*), Ксенофонт (твір *Συμπόσιον*), елегіях Феогніда з Мегари та ін..

М. Wecowski дає таке визначення бенкету: “нічна пиятика, розкішна винна вечірка з надзвичайно ритуалізованим церемоніалом, в якій брала участь дуже обмежена група чоловіків на рівних правах і яка керувалася зрівняльним і в той же час змагальним духом аристократичних учасників” [12, 626].

Вакх/Діоніс – основний теонім застільних віршів, він має різні варіанти своєї номінації в епіграмах:

Βάκχος – 12 разів: *μη φείση, Διόδωρε: λάβρος δ’ εἰς Βάκχον ὀλισθῶν* “не економ, Діодоре: шалений той, хто входить у Вакха” (11.25), *άνέρες, οἷσι μέμηλεν ἀπήμονος ὄργια Βάκχου* “ми, чоловіки, дбаємо про оргії благодатного Вакха” (11.63).

Номінатема може поєднуватися з іншими теонімами, ширше розкриваючи систему міфологічних уявлень щодо виноробства та застільля: *ἀφ’ ἧς βρομιώδεα πηλὸν φύρησαν Βάκχῳ τριζυγέες Χάριτες* “глину Бромія мисили Вакху три Харити” (11.27), *Μούσης νουθεσίην φιλοπαίμονος εὔρετο Βάκχος* “Музи грайливої настанову відкрив Вакх” (11.32), *ὃς οὐ Βάκχῳ δάμνατο καὶ Παφίῃ* “хто не підкорився Вакху та Пафії” (11.64).

Крім того, ця номінативна одиниця досить часто вживається у текстах із іншою семантикою – як **метафора вина**: *νῦν δ’ ἡμῖν ἔθ’ ὁ κοῦρος ὀμῶνυμος Αὔσονα Βάκχου οἰνοχοεῖ κρήνης ἐξ ἀμεριμνοτέρης* “тепер нам вже юнак із тим самим іменем наливає італійського Вакха з більш вільного джерела” (11.24), *Βάκχου μέτρον ἄριστον, ὃ μὴ πολὺ, μηδ’ ἐλάχιστον* “Міра Вакха найкраща, коли його небагато і не мало” (11.49), *ὥστε λαβῶν Βάκχου ζῶρον* “отже, прийми Вакха нерозбавленого” (11.28), *δὸς πῖεῖν, ἵνα Βάκχος ἀποσκεδάσειε μερίμνας* “дай випити, щоб Вакх відігнав тривоги” (11.55), *καὶ Μυτιληναίῳ τὸν πνεῦμονα τέγξατε Βάκχῳ* “змочи подих мітіленським Вакхом” (11.34).

Βρόμιος (традиційний епітет Вакха; перекладається як “галасливий”) – 8 разів: *πιστὸν ἀταρβήτου θάρσος ἔχων Βρομίου* “маючи справжню відвагу безстрашного Бромія” (11.63). В основному виступає, знову ж таки, як метафора вина: *τίς γὰρ ἔλοιτ’ ἂν κισσὸν ἐπὶ κροτάφοις, μὴ κεράσας Βρόμιον;* “хто б чіпляв плющ на скронях, не змішуючи Бромія?” (11.33), *λήθηγ τοῦ θανάτου τὸν Βρόμιον κατέχων* “маючи забуття смерті у Бромії” (11.62).

Λυαῖος (“визволитель [від турбот]”) – ще один традиційний епітет Вакха – 5 разів (як метафора вина): *καὶ βότρυας γελῶντας, σὺν τῷ καλῷ Λυαίῳ* “і китиці, що сміються, разом з добрим Ліеєм” (11.48), *αὐτίκα δ’ ἡμετέροιο πῶν κρητήρα Λυαίου* “як тільки я вип’ю свій кратер Ліея” (11.63).

Ἰακχος (інший варіант написання першої номінативи) – двічі: *ἡμεῖς μὲν πατέοντες ἀπείρονα καρπὸν Ἰάκχου* “ми товчемо нескінченні плоди Іакха” (11.64).

Таким чином, теоніми на позначення бога Вакха виконують типізуючу функцію в текстах застільних епіграм, вводять їх у рамки інтертекстуального мотиву “бенкет”, тобто є базовими актуалізаторами цього мотиву.

Аналіз застільних епіграм показує, що основними репрезентативними маркерами інтертекстуального мотиву “бенкет” є номінативні одиниці та структури на позначення вина. Перш за все, це сама номінатема *οἶνος*, що зустрічається в текстах 12 разів.

Корінь *οιν* активно виступає в епіграмах як один із двох основних словотвірних компонентів-актуалізаторів концепту-ідеї “пиття вина” епіграм із домінантним інтертекстуальним мотивом “бенкет”. Знаходимо у текстах композитні номінативи, утворені за допомогою цього елемента. В основному, він поєднується з дериватами дієслів *πίνειν* та *ποτίζειν* “пити”; утворені іменники-композити позначають суб’єкта-споживача вина: *ὅς δ’ ἐκ’ ἀνάγκη, ὑβριστῆς οἶνω τ’ ἐστὶ καὶ οἶνοπότῃ* “коли є примушення, це нахабно і до вина, і до того, хто його п’є” (11.45), *γαστέρα μὲν σεσάλακτο γέρωων εὐώδει Βάκχῳ Οἶνοπίων* “шлунок перевантажував старий Ойнопіон (Той, що п’є вино) духмяним Вакхом” (11.57), *ἀσταφίς οἶνοπόταϊς ἄρκιος ἢ Βρομίου* “родзинки достатньо винопивцям Бромія” (11.59), *σπεῖσομεν οἶνοποτῆρες ἐγερσιγέλῳτι Λυαίῳ* “ми, хто п’є вино, зробимо узливання збуджуючому сміх Ліею” (11.60).

Ми також зафіксували два випадки поєднання цього форманта з іншими словотвірними компонентами. Перший з них – міфонім *Χάρων* “Харон”: *ὄντως οἶνοχάρων ὁ μόνόμματος* “дійсно, винним Хароном є одноокий” (11.12). Інтертекстуальність у даній епіграмі пов’язана з історичною прецедентною ситуацією: одноокий Філіп Македонський (батько Александра Великого) отруював ворогів вином, переправляючи їх до царства мертвих, і через це його називали “Винним Хароном”. Проте на цьому інтертекстуальність даної епіграми не закінчується – у ній називаються прецедентні для давнього грека імена комедіографа Епікрата та трагічного поета Каллія (*Ἐπίκρατος* “Епікрате”, *ἐρατὴν Καλλίου ἡλικίην* “прекрасний вік Каллія”). Відомо, що вони були вбиті Філіпом I [14, 72–73], який, очевидно, прирівнюється поетом за своїми злочинами до Філіпа II, батька Александра. Отже, маємо інтертекст зі складною структурою: дві історичні прецедентні ситуації, поєднані автором у одну парадигму за рахунок однакового імені двох постатей, суб’єктів цих ситуацій.

Другий випадок цікавий тим, що формант *οιν* утворює не іменник, а дієслово: *οἶνοχοεῖ* “наливає” (11.24). Даний композит зустрічається ще у Гомера, де він традиційно поєднується з іменником *νέκταρ* “нектар”, отже, вже тоді семантика першого компонента (*οιν*) повністю втрапилася, а лексема мала значення “наливати”, а не “наливати вино”, що слідує з компонентного аналізу цієї номінативи. Отже, спостерігаємо в даному випадку композитну лексему, що є однією з базових для інтертекстуального мотиву “бенкет” не лише в епіграмах, а й у грецькій літературі загалом, починаючи з часів Гомера.

В інших епіграмах *οἶνος* функціонує як повноцінна лексема: *Λευκοῖνους πάλι δὴ καὶ ψάλλματα, καὶ πάλι Χίου οἶνους* “[не треба] вінків левкоєвих знову, пісень, хіоського вина” (11.34).

Звертає на себе увагу пов’язане з вином інтертекстуальне прислів’я (зустрічається двічі), що виникло на основі міфології: *οἶνος καὶ Κένταυρον ἀπώλεσεν* “вино і Кентавра вбило” (11.1), *οἶνος καὶ Κένταυρον... ὤλεσεν* “вино і Кентавра... вбило” (11.12). За легендами, плем’я лапифів винищило кентаврів, напоївши тих вином на весіллі Періфою (*Hor. Carm.* 1.18.7–9).

Ще в епіграмі 11.61 знаходимо цитату Гомера із зазначенням його авторства: *ὅτι μένος μερόπων οἶνον* “Гомер каже, що сила смертних у вині” (зустрічається в *Il.* 11.706).

Продуктивним словотвірним компонентом є *ποτ-*, який походить від дієслова *ποτίζειν* “пити”. Він може утворювати як іменники, так і дієслова: *ὁ κρητήρ οὐ δέχεθ’ ὑδροπότας* “чаша не отримає тих, хто п’є воду” (11.20), *ἄχρῃς ἐπὶ σφαλεροῦ ζωροπότηι γόνατος* “пий нерозбавлене, поки не підкосяться коліна” (11.25), *Χανδοπότα βασιλῆος ἀεθλητῆρες Ἰάκχου* “Любителі випити, воїни царственного Вакха” (11.59). У композитив-дериватів дієслів *πίνειν* та *ποτίζειν* спостерігається поляризація семантики: *χανδοπότα* “любители випити” та *οἶνοποτῆρες* “винопивці” протиставляється *ὑδροπότα* “водопивці”. Остання номінатема у рамках парадигми мотиву “бенкет” оцінюється негативно: *ὡς κακὸν ἄνδρα ταρβέω, καὶ μύθων μνήμονας ὑδροπότας* “як погану людину, боюся водопивців, які пам’ятають розповіді” (11.31). У даному випадку присутня алюзія на давнє прислів’я *μισέω μνάμονα συμπόταν*

“ненавиджу товариша по п'ятиці з гарною пам'яттю” [14, 85]. Водопивці знаходяться в опозиції по відношенню до винопивців, які виконують волю бога Вакха (*βασιλῆος ἀεθλητῆρες Ἰάκχου* “воїни царственного Вакха”), а, отже, порушують інтертекстуальні канони мотиву “бенкет” і підлягають засудженню.

Сам цей мотив часто розбивається на інтертекстуальні аломотиви. Один із них – запрошення на бенкет (зустрічається у 11.10, 35, 44). Однак, він реалізується в текстах зовсім по-різному. В 11.10 ключовим у запрошенні є не стільки сам факт його існування, скільки відсутність на передбачуваному бенкеті граматиків, які були одним з основних об'єктів висміювання в сатиричних епіграмах. Це підкреслюється наявністю двох частково синонімічних номінативних структур: звичайні правила – *τὸν τοῦ δεῖπναρίου νόμον* “закон бенкету” (цікава зменшувально-пестлива форма) та нові, де граматикам немає місця – *δούρασι συμποσίου* “постанови бенкету”.

Зовсім інші запрошення 11.35 і 11.44, авторство яких атрибується Філодему з Гадари. Тут ми бачимо підготовку до застілля, перелік страв і програму заходів до свята. Особливо цікава у цьому відношенні 11.44. У цій епіграмі присутнє звертання до відомої нам історичної особи, чий зв'язок із автором епіграми, що жив у добу римського панування, беззаперечний. Номінатема *Πείσων* у кличному відмінку позначає Луція Кальпурнія Пізона Цезонінія (*Lucius Calpurnius Piso Caesoninus*), прийомного батька Цезаря, патрона Філодема [11, 5; 7, 143–144]. Про їхню дружбу (*amicitia*) маємо відомості у Цицерона (*Cic. Pis.* 68–72); саме на віллі Пізона у Геркуланумі (місто, що загинуло разом із Помпеями під час виверження Везувія) були знайдені численні праці Філодема як значного філософа-епікурейця [7, 143–144]. Детально про стосунки Філодема з його знаменитими сучасниками можна прочитати у [11]).

У досліджуваній епіграмі йде мова про святкування на честь Епікура [11, 152–153]. Цей бенкет позначається в тексті за допомогою номінативи *εἰκάδα* (початкова форма *εἰκάς*) “двадцятий день” (доволі загадкова лексема; дослідники не мають однозначності щодо визначення, які саме “двадцять” маються на увазі) та характеризується номінативною одиницею *λιτής* “скромний”. У даному випадку таке вживання не випадкове, тому що поруч із ним знаходимо пропозицію поета перетворити його (бенкет-*εἰκάς*) на більш багатий (*πιοτέρην*) стараннями Пізона. Варто зазначити, що в цей же період (I ст. до н. е.) жив і працював знаменитий римський поет Катулл, який серед своїх творів також мав вірш-запрошення на бенкет (*Cat.* 13), де присутній інтертекстуальний по відношенню до епіграми Філодема мотив: так, підкреслюється бідність поета (*nam tui Catulli plenus sacculus est aranearum* “бо у твого Катулла мішечок повний павуків”) та висловлюється пропозиція, щоб запрошений чоловік (*Fabullus*) сам приніс “гарний і великий обід” (*bonam atque magnam cenam*).

В епіграмі 11.35 Пізон відсутній; натомість перераховуються особи, які мають принести щось зі страв до бенкету, серед них називається ім'я самого Філодема. Подібний перелік зустрічаємо в *AP* 5.181,185; очевидно, тексти з описом підготовки до бенкету та запрошення на нього мали містити обов'язковий перелік продуктів разом з іменами тих, хто їх купує – чи гості, чи сам господар, чи його раби. Судячи зі згадуваної епіграми 11.10 Лукіллія (якій також мешкав у Римі, щоправда, вже у I ст. н. е.), у тексті запрошення мав також зазначитися формат бенкету, якщо він якимось відрізнявся від загальноприйнятих канонів.

Отже, аломотив “запрошення на бенкет” у грецькій епіграмі, очевидно, є доволі пізнім і перебуває під впливом римської традиції.

Бенкет латинською мовою називається *convivium* або *cena*. F. Sapsford підкреслює різницю між грецькими і римськими бенкетами: на перших було виключно чоловіче товариство (маються на увазі учасники; розважати їх могли представники обох статей) та, головним чином, пиття; римські ж бенкети відвідували як чоловіки, так і жінки, а основним процесом було споживання їжі [10, 201].

На нашу думку, інтертекстуальний мотив “бенкет” є домінантним у таких віршах: 1.71, 5.64, 9.77, 9.93, 10.48, 11.6, 11.36, 11.52. Як бачимо, творчість Марціала мало представлена застільними епіграмами. Однак, нечисленні вірші, позначені цим мотивом, заслуговують на увагу, так само, як і сам мотив. Про його важливість для розуміння концепції творчості цього автора свідчать номінативні структури, якими Марціал характеризує деякі

свої книги: *libellus... vino madaat* “ книжечка... просочена вином” (11.15), *conuiuia est comissatorque libellus* “книжечка – гість на бенкеті та гуляка” (5.16).

Вірш 1.71 вочевидь написаний під впливом грецької епіграми, проте має деякі суто римські особливості:

Laeuia sex cyathis, septem lustina bibatur,
quinque Lycas, Lyde quattuor, Ida tribus.
Omnis ab infuso numeretur amica Falerno,
et quia nulla uenit, tu mihi, Somne, ueni.

“Шість кіафів за Левію, сім нехай вип’ється за Юстину // п’ять за Лікаду, за Лиду – чотири, за Іду – три. // Кожна подруга нехай порухається налитим Фалерном, // і, якщо жодна не йде, ти, Сон, до мене приходи”.

Спостерігається відсилка до елліністичної епіграми за рахунок вживання номінатем грецького походження, що позначають жіночі імена (*Lycas, Lyde, Ida*) та келих (*cyathus*). Кількість келихів тут не випадкова – вона мала співпадати з кількістю літер в імені того, за кого п’ють [1, 454].

Специфічно римською є номінатема на позначення вина – *Falernum* (італійське фалернське вино). Звертає на себе увагу дієслово *bibere* “пити”, що стоїть у *praesens conjunctivi passivi* у значенні *conjunctivus imperativus*, а також дієслово *infundere* “наливати” у формі *participium perfecti passivi*.

У 5.64 також бачимо наявність інтертекстуальності з грецьких джерел – номінативні одиниці на позначення еллінських імен (*Sextantes, Calliste, duos infunde Falerni* “Дві шостих, Каллісте, налий Фалерну”; *tu super aestiuas, Alcime, solue niues* “зверху ти, Алкіме, дай літній сніг”) і архітектурної споруди – галікарнаського мавзолею (*Tam uicina iubent non uiuere Mausolea, // cum doceant ipsos posse perire deos* “Так, сусідні мавзолеї наказують нам жити, // оскільки вчать, що померти можуть навіть самі боги”). Дієслово *bibere* в цій епіграмі відсутнє, проте зберігається дієслово *infundere*, на цей раз у *modus imperativus* (*infunde* “налий”). Знову присутня номінатема *Falernum*. Крім того, епіграма розширюється за рахунок переліку атрибутів бенкету: *atomum* “амом (ароматична рослина)” (іменник знову ж таки грецького походження) та *rosa* “троянда”, з якої робили вінки. Епіграма описує підготовку до бенкету, що виражається у спонуванні до виконання певної діяльності, пов’язаної з ритуалом застілля. Це виражається у дієслівних формах наказового способу (*solue* “видай”, *infunde* “налий”) та у *praesens conjunctivi* зі значенням *conjunctivus imperativus* (*pinguescat* “нехай густо плетється”, *lassenturque* “нехай обтяжуються”).

У 9.93 бачимо знову грецьке ім’я – на цей раз хлопчика, що має наливати (у формі звертання – *Calacisse*), топонім грецького походження (*ab Odrysio... orbe* “у краю Одриському” [тобто фракійському]), грецьку назву келиха (*Sex iubeo cyathos* “шість наказую кіафів”). Крім того, ще раз натрапляємо на вже знайомий епонім, однак, уже з певною характеристикою – *immortale Falernum* “безсмертний Фалерн”. Тут також міститься вказівка на традицію прикрашання чола квітами – знову ж таки, у вигляді номінатемами *rosa*.

Проте в цій епіграмі має місце і додатковий інтертекстуальний мотив, генетично пов’язаний із мотивом бенкету – сексуальний потяг до хлопчика-виночерпця, що є ремінісценцією давнього міфу про пристрасть Зевса до Ганімеда, якого він забрав на Олімп, щоб той вічно наливав вино закоханому богу. Крім грецького імені, хлопчик характеризується номінатемою *puer*, яка може бути еквівалентом грецької лексеми *παῖς*, вживаної у подібних ситуаціях елліністичної епіграми (*AP*, 12 книга).

Вказується також додаткова функція дитини – *da basia* “дай поцілунки”. Розвиток цього аломотиву бачимо вже в 11.6. Хлопчик-виночерпій і на цей раз має грецьке ім’я (*misce, Dindyme, sed frequentiores* “змішуй, Діндіме, та частіше”), проте його поцілунки порівнюються з римськими реаліями – *quales Pythagoras dabat Neroni* “які Піфагор давав Нерону”. При цьому, ім’я *Pythagoras* всупереч походженню інтертексту також є грецьким, однак породжує певні асоціації сексуального характеру. Як свідчать Тацит і Діон Кассій, одіозний імператор повинчався з колишнім рабом Піфагором, виконуючи роль нареченої (*Tac. Ann. 15.37.4, Dio 62.28.3*). Далі знову зустрічається номінатема на позначення поцілунків: *Da nunc basia, sed Catulliana* “дай тепер поцілунки такі ж, як у Катутла”. У даному випадку джерелом інтертекстуальності є вірші 5, 7 збірки Катутла, де поет вимагає поцілунків від своєї коханої (*da mi basia mille... “дай мені тисячу поцілунків...”*). Номінатема *Dindymus* та-

кож зустрічалася у Катулла, позначаючи євнуха (*Cat.* 63), тобто також навіює сексуальні асоціації реципієнту, знайомому з творчістю Катулла.

На цьому інтертекстуальна гра з творчістю поета-попередника не припиняється – Марціал вводить алюзію на інший вірш Катулла: *quae si tot fuerint quot ille dixit, donabo tibi Passerem Catulli* “якщо всі вони будуть, як він сказав, дам тобі горобця Катуллового”. Тут маємо алюзію на вірші 2, 3 про горобчика Лесбії, коханої Катулла. Однак, у даному контексті номінатема *passer* “горобець” з огляду на явно сексуальний характер епіграми виступає як метафора фалосу (подібні до наших міркування знаходимо у F. Sapsford [10, 152], в той час як V. Rimell вбачає у цьому *the true joys of Venus* “справжні радощі Венери”, натякаючи на пасивну сексуальну роль “авторської маски” – через порівняння зі стосунками Піфагора та Нерона [9, 170]). У будь-якому випадку обидві ці версії повторюють традиції елліністичних бенкетів, основною темою яких був статевий потяг [4, 97].

Вже відомі нам із проаналізованих епіграм засоби відтворення інтертекстуальності знаходимо в 11.36. Це і грецьке ім'я хлопчика, що займається вином (*Hypne, quid expectas, piger?* “Гіпне, чого чекаєш, лінивий?”), і грецька назва келиху (*sex cyathos... bibamus* “шість кіафів... ми б випили”), і наказ налити знову ж таки “безсмертний” Фалерн (*Immortale Falernum funde*).

У вірші 1.27 з'являється прислів'я, яке ми згадували, аналізуючи грецькі застільні епіграми: *μισέω μνάμονα συμπόταν* “ненавиджу товариша по пиятиці з гарною пам'яттю”, причому саме у такій повній формі, якої не зустрічалася в еллінських текстах.

На тлі вищезазначених застільних віршів значно вирізняються епіграми 5.78, 10.48, 11.52. Вони відтворюють вже згадуваний нами інтертекстуальний аломотив запрошення на бенкет. Подібні вірші-запрошення писали попередники Марціала в римській літературі – вже згадуваний Катулл з *Cat.* 13 і Горацій, в якого цей мотив зустрічається кілька разів (*Od.* 1.20, 38; *Ep.* 1.5).

Запрошення Марціала досить розлогі як на епіграми – 5.78 має обсяг у 32 рядки, 10.48 – у 24, 11.52 – у 18. Детально про ці вірші з огляду на тематичні цикли, які вони формують довкола себе, можна прочитати у [10, 208–224]. Нас же цікавить інше: архітекстуальні рамки епіграми-запрошення та елементи інтертекстуальності в цих текстах, які походять з неепіграматичних джерел.

У трьох віршах відсутні всі попередні інтертекстуальні до грецьких епіграм елементи: немає ні згадок про Фалерн, ні грецьких хлопчиків-виночерпіїв, ні наказу наливати вино, ні грецьких назв посуду. Натомість маємо формат запрошення, адресованого особам із явно римськими іменами, та умови бенкету, що здаються наближеними до реальних.

У цих запрошеннях знову має місце перелік багатьох страв – причому значно довший за списки продуктів з епіграм грецьких попередників Марціала. Очевидно, що ця особливість мотиву запрошення знайшла у римського епіграматиста своє найяскравіше вираження. Саме цей довгий перелік пояснює значний обсяг цих трьох текстів.

Епіграми 10.48 та 11.52 об'єднує номінатема *cenula* “обідець”, якою Марціал підкреслює скромність свого бенкету, незважаючи на велику кількість запропонованих страв. У 5.78 присутня номінатема *sepa* “обід”, однак вона характеризує бенкет не поета, а Аррунція Стелли, патрона Марціала. Таким чином, Марціал використовує зменшувально-пестливий суфікс для утворення номінатем, які знаходяться в посесивній зоні “авторської маски”.

В епіграмі 5.78 маємо майже точну цитату з *Cat.* 14: *Cenabis bene, mi Fabulle, apud me* “Пообідаєш добре, мій Фабулле, у мене” (Катулл) і *Cenabis belle, Juli Cerialis, apud me* “Пообідаєш добре, Юлію Цериалію, в мене” (Марціал). Проте сюжет, який розкриваються Катуллом у цьому вірші, в Марціала відсутній, тому впізнавана цитата була, очевидно, введена автором з метою певного інтертекстуального діалогу з текстом-“донором”.

Отже, інтертекстуальний мотив-прототип “бенкет” реконструюється в давньогрецькій епіграмі в межах архітекстуальної парадигми на основі залучення актуалізатора-теоніма субжанру Вах у різних формах його номінації та формантів *ov*, *pot*- як репрезентантів основного концепту застільних епіграм “пиття вина”; і номінатемами-теоніми, і форманти-репрезентанти в складі композитних номінативних одиниць можуть набувати метафоризації та поляризації у своїй семантиці. З іншого боку, індивідуальні авторські інтертексти на базі варіативності мотиву реалізуються на основі вживання онімів прецедентного походження з певним семантичним потенціалом.

В епіграмах Марціала відсутній теонім-актуалізатор мотиву, однак присутні номінативи-репрезентанти, що утворюють рамкову конструкцію: оніми грецького походження, дієслівні номінативи з семантикою “пити”, “наливати” у імперативних формах, стала номінативна одиниця на позначення вина латинського походження, номінативи на позначення атрибутів бенкету як грецького, так і латинського походження. Попри існування сталої рамкової конструкції “бенкет” застільні епіграми Марціала також вміщують у себе додаткові мотиви, насамперед сексуальні, що пов’язано із синкретизмом традицій застілья та сексуальної активності в античній культурі.

Окремо можна виділити інтертекстуальний аломотив “запрошення на бенкет”, який і у грецькій, і у латинській епіграмі має специфічну композиційну структуру: оніми-учасники бенкету, номінативи на позначення страв бенкету, номінативні одиниці, що підкреслюють бідність застілья та його організатора, від імені якого ведеться мова. Очевидно, мотивоворчою в даному випадку є римська традиція, оскільки джерелами позажанрової інтертекстуальності в текстах-запрошеннях і греків, і Марціала є тексти римських письменників.

ЛІТЕРАТУРА

1. Марциал М.В. Эпиграмы / Марк Валерий Марциал // Пер. Ф. Петровского. – М. : Художественная литература, 1968. – 487 с.
2. Селиванова Е.А. Когнитивная ономазиология. – К.: Фитосоциоцентр, 2000. – 248 с.
3. Селиванова Е. А. Концептуализирующая функция ономазиологической связности в художественном тексте // Язык. Текст. Дискурс: Научный альманах Ставропольского отделения РАЛК / Под ред. проф. Г.Н. Манаенко. Выпуск 7. – Ставрополь : Изд-во СГПИ, 2009. – 448 с. – С. 46–54.
4. Bowie E. From Archaic Elegy to Hellenistic Symptotic Epigram? / E. Bowie // Brill's Companion to Hellenistic Epigram. – Leiden : Brill, 2007. – P. 95–113.
5. Fantuzzi M., Hunter R. Tradition And Innovation In Hellenistic Poetry // Marco Fantuzzi, Richard Hunter. – Cambridge : Cambridge University Press, 2004. – 511 p.
6. Giangrande G. Symptotic Literature and Epigram / G. Giangrande // L'Epigramme grecque (Entretiens Hardt 14). – Vandoeuvres-Geneva, 1969. – P. 91–175.
7. Gutzwiller K.J. A Guide to Hellenistic Literature / Kathryn Gutzwiller. – Malden, Oxford, Victoria : Blackwell Publishing, 2007. – 261 p.
8. Reitzenstein R. Epigramm und Skolion. Ein Beitrag zur Geschichte der Alexandrinischen Dichtung / Richard Reitzenstein. – Giessen : J. Ricker'sche Buchhandlung, 1893. – 288 S.
9. Rimell V. Martial's Rome Empire And The Ideology Of Epigram // Victoria Rimell. – Cambridge : Cambridge University Press, 2008. – 231 p.
10. Sapsford F.M. The 'Epic' Of Martial // Francesca May Sapsford / A thesis submitted to the University of Birmingham for the degree of Doctor Of Philosophy. – Birmingham : Institute of Archaeology and Antiquity College of Arts and Law, University of Birmingham, 2012. – 251 p.
11. The epigrams of Philodemus // Introduction, translation of text, and commentary by David Sider. – Oxford, New York : Oxford University Press, 1997. – 259 p.
12. Wecowski M. Homer and the Origins of the Symposium / Marek Wecowski // Omero Tremila Anni Dopo. – Roma : Edizioni di Storia e Letteratura, 2002. – P. 625–637.
13. Wecowski M. The Rise of the Greek Aristocratic Banquet / Marek Wecowski. – Oxford : Oxford University Press, 2014. – 400 p.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

1. AP – The Greek Anthology with an English translation by W.R. Paton in five volumes. – London : William Heinemann, New York : G. P. Putnam's sons, 1919. – Vol. IV. – 517 p.
2. Cat. – Gaii Valerii Catulli Carmina // Режим доступу до ресурсу : <http://www.perseus.tufts.edu>
3. Cic. Pis. – Marci Tullii Ciceronis In Pisonem // Режим доступу до ресурсу : <http://www.perseus.tufts.edu>

4. Dio – Dionis Cassii Cocceiani Historiarum Romanorum quae supersunt // Режим доступу до ресурсу : <http://www.perseus.tufts.edu>
5. Ep. – Quinti Horatii Flacci Epodon // Режим доступу до ресурсу : <http://www.perseus.tufts.edu>
6. Il. – Ὀμήρου Ἰλιάς // Режим доступу до ресурсу : <http://www.perseus.tufts.edu>
7. Hor. Carm. – Quinti Horatii Flacci Carmina // Режим доступу до ресурсу : <http://www.perseus.tufts.edu>
8. M. Valerii Martialis Epigrammaton libri / recognovit W. Heraeus // Режим доступу до ресурсу : <http://www.perseus.tufts.edu>
9. Od. – Quinti Horatii Flacci Odes // Режим доступу до ресурсу : <http://www.perseus.tufts.edu>
10. Tac. Ann. – Publii Cornelii Taciti Annales // Режим доступу до ресурсу : <http://www.perseus.tufts.edu>